

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Допущено до захисту

Завідувач кафедру

 Катерина ПЕТРОВСЬКА

“22” квітня 2025

**СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ НАДАННЯ ДОПОМОГИ
ЖІНКАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА**

Кваліфікаційна робота бакалавра

Виконавець: здобувачка
першого (бакалаврського) рівня вищої
освіти, групи 405СР-з
Галузь знань 23 Соціальна робота
Спеціальність 231 Соціальна робота
Освітньо-професійна програма:
“Соціальна робота та
практична психологія”
Аліна ЧЕРЕПКО

Керівник:
ст. викладач Наталія МАЦЕЙКО

Рецензент:
к. пед. н., доц. Анастасія ПОПОВА

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИХ АСПЕКТІВ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА ЩОДО ЖІНОК.....	6
1.1. Домашнє насильство як соціально-психологічна проблема: сутність, класифікація та особливості вразливості жінок.....	6
1.2. Чинники, що зумовлюють виникнення насильства в сім'ї.....	11
1.3. Соціально-психологічні наслідки домашнього насильства, зокрема щодо жінок.....	15
1.4. Нормативно-правове забезпечення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству щодо жінок в Україні та світі.....	18
Висновки до першого розділу.....	23
РОЗДІЛ 2. СИСТЕМА НАДАННЯ СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ЖІНКАМ, ЯКІ ПОСТРАЖДАЛИМ ВІД ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА.....	26
2.1. Державна політика у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, зокрема щодо жінок.....	26
2.2. Система державних та спеціалізованих служб підтримки жінок, які постраждали від домашнього насильства.....	31
2.3. Технології кризового втручання та реабілітації жінок, які постраждали від домашнього насильства.....	38
2.4. Рекомендації щодо вдосконалення системи надання соціально-психологічної допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства.....	43
Висновки до другого розділу.....	46
ВИСНОВКИ.....	49
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	51

ВСТУП

Домашнє насильство є однією з найгостріших соціальних проблем сучасного суспільства, що має глибокі негативні наслідки як для постраждалих, членів їхніх сімей, так і суспільства загалом. В Україні ця проблема набула особливої актуальності в умовах соціально-економічної нестабільності, воєнних дій та глибокої гуманітарної кризи, спричиненої повномасштабним вторгненням РФ на територію нашої держави. Посилення цих тенденцій пов'язано з підвищенням рівня соціальної напруги, постравматичними розладами, соціальною ізоляцією, економічними труднощами та вимушеними змінами життєвих умов громадян.

За офіційними даними Національної поліції України у 2022 році надійшло 244 381 тис. звернення з приводу фактів домашнього насильства, що на 40% більше, ніж у попередньому році (144 394 тис.), та на 15% більше, ніж у 2020 році (208 748 тис.). У 2023 році кількість звернень збільшилася – зафіксовано 291 428 тис. звернення. Відкрито 2 705 тис. справ, з них до суду дійшли 2 243 тис. (82,9%). За 10 місяців 2024 року Національна поліція склала понад 130 тис. протоколів щодо фактів домашнього насильства. На обліку перебувають майже 112 тис. осіб з числа кривдників. Статистичні дані підтверджують, що проблема домашнього насильства в Україні під час воєнного стану не втратила своєї актуальності.

Явище домашнього насильства, яке включає в себе дії фізичного, психологічного, сексуального та економічного характеру, не обмежується лише однією соціальною групою або регіоном. Воно є поширеним серед різних верств суспільства, незалежно від рівня освіти, доходів чи культурного середовища. Жінки, діти, люди похилого віку та особи з інвалідністю є найбільш уразливими категоріями, котрі мають високий ризик потрапляння у ситуації домашнього насильства.

У контексті протидії домашньому насильству важливим є не лише реагування на факти його вчинення, а й реалізація ефективних превентивних

заходів та надання комплексної допомоги постраждалим, що включає в себе послуги медичного, соціально-психологічного, юридичного характеру. Зокрема, соціально-психологічна підтримка відіграє ключову роль у процесі реабілітації постраждалих від насильства, сприяє їхній адаптації, подоланню травматичного досвіду та відновленню психоемоційного благополуччя.

Актуальність даного дослідження зумовлена необхідністю розробки та впровадження ефективних моделей надання соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства, зокрема жінкам, підвищення рівня обізнаності суспільства щодо даної проблеми, посилення міжвідомчої взаємодії та підвищення ефективності діяльності державних та спеціалізованих служб підтримки. Саме ці фактори визначили вибір теми нашого дослідження: **“Соціально-психологічні аспекти надання допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства”**.

Об’єкт дослідження – процес надання соціально-психологічної допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства в Україні.

Предмет дослідження – соціально-психологічні особливості допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства, зокрема механізми підтримки, їх ефективність та шляхи удосконалення.

Мета дослідження — визначити соціально-психологічні особливості допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства в Україні, та розробити рекомендації щодо удосконалення системи соціально-психологічної підтримки.

Досягнення мети наукового дослідження передбачає необхідність розв’язання наступних завдань:

- 1) дослідити теоретичні засади проблеми домашнього насильства, зокрема його сутність, класифікацію видів, чинники виникнення та наслідки з урахуванням гендерної вразливості жінок як основної групи ризику;
- 2) проаналізувати нормативно-правове забезпечення у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

- 3) охарактеризувати державну політику у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, діяльність державних та спеціалізованих служб підтримки постраждалих осіб, зокрема жінок;
- 4) оцінити практики соціально-психологічної допомоги, зокрема технології кризового втручання та реабілітації;
- 5) розробити рекомендації щодо вдосконалення системи соціально-психологічної допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства.

Для розв'язання завдань дослідження використано комплекс методів: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення); *конкретно-наукові* (категоріальний аналіз; структурно-функціональний аналіз; структурно-логічний аналіз).

Структура роботи: кваліфікаційна робота складається із вступу, 2 розділів і висновків до кожного з них, загальних висновків та списку використаних джерел (нараховує 28 найменувань). Загальний обсяг роботи становить 54 сторінки, із них основного тексту – 50.

ВИСНОВКИ

У кваліфікаційній роботі здійснено комплексний аналіз соціально-психологічних особливостей надання допомоги жінкам, які постраждали від домашнього насильства, та окреслено основні напрями вдосконалення системи їх підтримки в умовах сучасного українського суспільства.

1. Встановлено, що феномен домашнього насильства має багатовимірний характер і детермінований широким спектром історичних, правових, психологічних і гендерних чинників. Основними його формами є фізичне, психологічне, економічне та сексуальне насильство, а найбільш уразливою категорією постраждалих виступають жінки, що зумовлено збереженням традиційно патріархальних моделей взаємин, соціальною нерівністю та економічною залежністю.

2. Проаналізовано низку чинників, що сприяють виникненню насильницької поведінки в сімейному середовищі: від макросоціальних до індивідуально-психологічних. Особлива увага приділена вивченню наслідків домашнього насильства для психоемоційного стану жінок, які часто включають симптоми тривожних і депресивних розладів, зниження самооцінки, соціальну дезадаптацію, а також ризик формування травматичних моделей взаємодії в наступних поколіннях.

3. Здійснено аналіз нормативно-правового забезпечення протидії домашньому насильству в Україні з урахуванням міжнародних стандартів (CEDAW, Стамбульська конвенція). Визначено, що хоча існуюча правова база забезпечує формальну основу для захисту постраждалих, на практиці її імплементація вимагає суттєвого посилення через розбудову ефективних механізмів реалізації, підвищення обізнаності громадян та професіоналізацію суб'єктів реагування.

4. Окреслено особливості функціонування системи надання соціально-психологічної допомоги жінкам, які зазнали насильства, з

урахуванням ролі державних, муніципальних та недержавних організацій. Зазначено, що ефективність такої допомоги значною мірою зумовлюється рівнем міжвідомчої взаємодії, кваліфікацією фахівців, доступністю кризових послуг і можливістю тривалої підтримки.

5. Розроблено низку практичних рекомендацій щодо вдосконалення системи підтримки постраждалих жінок, які передбачають: посилення профілактичної роботи серед молоді та сімей, впровадження інноваційних інформаційно-просвітницьких підходів, розвиток гендерно чутливої освіти, створення безпечних просторів та програм психологічного відновлення й особистісного розвитку.

Узагальнюючи викладене, можна зробити висновок, що домашнє насильство є не лише індивідуальною чи сімейною проблемою, а й загальносуспільним викликом, який потребує комплексного, системного реагування. У цьому контексті соціально-психологічна допомога постраждалим жінкам виконує провідну функцію в процесі їх ресоціалізації, відновлення гідності, зміцнення особистісних ресурсів і досягнення сталого психоемоційного благополуччя. Подальший розвиток інституційної спроможності системи підтримки, міжгалузевої взаємодії та орієнтація на принципи прав людини є ключовими умовами формування безпечного, інклюзивного та солідарного суспільства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бордіян Я.І., Журавель Т.В., Кулаковська О.Л. та ін. Попередження домашнього насильства щодо дівчат та жінок у м. Києві: модель, особливості, перспективи. Київ: «ВБ: «Калита», 2017. 98 с.
2. Борисова А., Вершиніна В. Конфліктна і гендерна чутливість у роботі представниками/цями вразливих категорій: онлайн-курс. URL: https://radnyk.org/wp-content/uploads/2020/04/Kurs_2-1.pdf (дата звернення: 01.09.2023).
3. Гендерні аспекти соціальної роботи: Антологія [упор. Т. Семигіна]. Київ: Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2021. 214 с.
4. Гуренко О., Мацейко Н. Розв'язання проблеми запобігання та протидії гендерно зумовленому насильству в Україні у контексті соціальної роботи. *Соціальна робота та соціальна освіта*, 2021. Вип. 2 (7). С. 12-23.
5. Державна соціальна програма запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року: Постанова КМУ від 24 лютого 2021 р. №145. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/145-2021-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.09.2025).
6. Комплексна Програма корекційно-реабілітаційної роботи з дівчатами (14-18 років) та жінками, які пережили насильство або належать до групи ризику: інформаційно-методичні матеріали / Бондаровська В. М. та ін.; за заг. ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 528 с.
7. Комплексна Програма корекційної роботи з чоловіками, які вчиняють насильство або належать до групи ризику щодо його вчинення: інформаційно-методичні матеріали / за заг. ред. Бондаровської В. М., Журавель Т. В., Пилипас Ю. В. К.: ТОВ «Видавничий дім «Калита», 2014. 284 с.

8. Конвенції Ради Європи про запобігання насильству стосовно жінок і домашньому насильству та боротьбу з цими явищами від 11 трав. 2011 р. URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/MU11251.html (дата звернення: 30.10.2024).
9. Ла Страда-Україна: вебсайт. URL: <https://la-strada.org.ua>
10. Мобільна бригада соціально-психологічної допомоги постраждалим від домашнього насильства: особливості створення і забезпечення роботи. Метод. посіб. / за заг. ред. Кочемировська О.О. К.: ФОП Клименко, 2020. 80 с.
11. Особливості надання медичних та соціальних послуг для вразливих категорій населення з використанням гендерно-чутливого підходу: навч. посіб. / Ярошенко А.О., Варбан М.Ю., Шульга Л.О. та ін.; за заг. ред. Ярошенко А.О. К.: МБФ «Альянс громадського здоров'я», 2017. 112 с.
12. Про виконання Конвенції Організації Об'єднаних Націй про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок: 9-та періодична доповідь України. Міністерство соціальної політики України. Київ, 2021. URL: <https://www.msp.gov.ua/news/19890.html> (дата звернення: 24.02.2025).
13. Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків: Закон України від 08 верес. 2005 р. № 2866-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15> (дата звернення: 11.01.2025).
14. Про запобігання та протидію домашньому насильству: Закон України від 07 груд. 2017 р. № 2229-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19> (дата звернення: 05.01.2025).
15. Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека» на період до 2025 року: Розпорядження КМУ від 28 жовт. 2020 р. № 1544-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1544-2020-%D1%80#n14> (дата звернення: 01.12.2024 р.)
16. Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі: Постанова КМУ від 22.08.2018 р. № 658. URL:

<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/658-2018-%D0%BF#Text> (дата звернення: 10.01.2025).

17. Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства: Указ Президента України від 21 верес. 2020 р. № 398/2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/398/2020#Text> (дата звернення: 22.12.2024 р.)

18. Протидія домашньому та гендерно зумовленому насильству й добробут громад: Метод. посіб. / за заг. ред. Кочемировської О.О. Київ.: ФОП Клименко, 2020.

19. Путівник координатора заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству. Практичний посібник / за заг. ред. А.Б. Блага. Київ.: ФОП Клименко, 2020.

20. Результати дослідження якості реагування під час воєнного стану відповідних суб'єктів (поліція, суди, прокуратура, соціальні служби тощо), які надають послуги постраждалим від гендерно зумовленого насильства, зокрема домашнього / Бороздіна К.А., Легенька М.М., Пильо Д.І, Черепаха К.В. К.: ГО «Ла Страда-Україна», 2022. 11 с.

21. Словник Європейського інституту з гендерної рівності / пер. М. Бабак, О. Давліканової, М. Дмитрієвої, М. Козир, Л. Компанцевої, К. Левченко, М. Скорик, О. Суислової. Київ: «Вістка», 2021. 170 с.

22. Сучасне розуміння маскулінності: ставлення чоловіків до гендерних стереотипів і насильства щодо жінок. Київ, 2018. 128 с.

23. Сучасні стратегії гендерної освіти в умовах євроінтеграції: збірник матеріалів Міжнар. наук.-практ. конф., 10-11 верес. 2020 р. / Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка; за заг. ред. В. П. Кравця, О. М. Кікінежді. Тернопіль: ТНПУ, 2020. 288 с.

24. Ткалич М.Г. Гендерна психологія / Маріана Ткалич. К.: Академвидав, 2016. 256 с.

25. Щотка О.П. Гендерна психологія: навч. Посіб. Ніжин: Видавець ПП Лисенко М.М., 2019. 358 с.
26. Ярошенко А., Семигіна Т. Гендерна компетентність у соціальній роботі: як інвестувати феміністичні погляди у гендерно трансформаційну практику: монографія. Даллас, США: Primediae-Launch LLC, 2022. 215 с.
27. HealthRight International: вебсайт. URL: <https://www.healthright.org.ua>
28. UNFPA Ukraine: вебсайт. URL: <https://ukraine.unfpa.or>